

Odprti podatki v slovenskem družboslovju

Sonja Bezjak
Arhiv družboslovnih podatkov, FDV

6. november 2014, posvet ‚Odprti dostop na Univerzi v Mariboru‘
Univerzitetna knjižnica Maribor in Centralna tehniška knjižnica Univerze v Ljubljani
Maribor

Vsebina:

1. okolje odpiranja raziskovalnih podatkov

- projekt Odprti podatki
- Obzorje 2020

2. podatkovne storitve podpora raziskovalcem

Okolje odpiranja raziskovalnih podatkov

Mednarodno

OECD:

Načela in usmeritve OECD za dostop do javno financiranih raziskovalnih podatkov (2007)

SVET EU:

Council Conclusions on scientific information in the digital age: access, dissemination and preservation (2007)

EVROPSKA KOMISIJA:

Priporočilo Evropske komisije o dostopu do znanstvenih informacij in njihovem arhiviranju (17.7.2012)

Slovenija

Ministrstvo za znanost in ARRS razpisala projekt:

ODPRTI PODATKI – Priprava akcijskega načrta za vzpostavitev sistema odprtega dostopa do podatkov iz javno financiranih raziskav v Sloveniji

Projekt ODPRTI PODATKI

- Pregled stanja v Sloveniji (22 intervjujev)
- Mednarodni del

Predlog politik in akcijski načrt:

- Določila politike odprtega dostopa do raziskovalnih podatkov v Sloveniji
- Akcijski načrt za vzpostavitev sistema odprtega dostopa do raziskovalnih podatkov financiranih z javnimi sredstvi

dostopno na: <http://www.adp.fdv.uni-lj.si/blog/projekt-odprti-podatki/dokumenti/>

Poročilo:

- Štebe, Bezjak, Lužar (2013): Odprti podatki, Načrt za vzpostavitev sistema odprtega dostopa do raziskovalnih podatkov v Sloveniji. Založba FDV.

dostopno na: http://www.adp.fdv.uni-lj.si/o_arhivu/publikacije/odprti_podatki_zakljucno_porocilo/

Ugotovitve iz projekta Odprti podatki (2010-2013)

Glede dokumentiranja, hrambe in dostopa do podatkov imajo:

- raziskovalci različne navade in poglede,
- ustanove neenotna pravila in prakse.

Toda pogosto imajo **identične probleme:**

- ni politik in strategij glede ravnanja s podatki
- ni kulture deljenja podatkov
- nerešeni pravni vidiki, dileme, vprašanja
- neenako razvita podatkovna infrastruktura in storitve
- raziskovalci nimajo časa, sredstev in znanja za ravnanje s podatki

Iskanje rešitve

Uveljavljene rešitve v evropskem raziskovalnem okolju:

- repozitoriji, podatkovna središča, arhivi
- področni, institucionalni, splošni

Izkoristiti potencial obstoječe raziskovalne infrastrukture:

- obstoječi repozitoriji: ADP, univerzitetni...
- zametki novih repozitorijev: SISTORY...
- zametki splošnih storitev: varna soba (SURS)
- nadgradnja obstoječih vlog: npr. podatkovni knjižničar
- ...

Data management plan = Načrt ravnanja z raziskovalnimi podatki

Data management plan = Načrt ravnanja z raziskovalnimi podatki

NRRP je temelj kakovostnega ravnanja z raziskovalnimi podatki

poveže različne akterje (raziskovalci, financerji, knjižničarji, podatkovna središča) in **opredeli** odgovornosti

- načrtovati kdo, kdaj in kako bo ravnal s podatki,
- skrb za učinkovitost in kakovost v vseh fazah,
- zagotoviti etično in pravno skladnost,
- opredeliti pomen za dolgotrajno ohranjanje,
- načrtovati mesto oddaje podatkov,
- zagotoviti, da načrt ravnanja upošteva zahteve raziskovalnega področja in krovnih ter institucionalnih politik.

Nov izziv: Obzorje 2020

Novost: pilot za raziskovalne podatke (2014-2015)

- Od udeležencev v pilotu se pričakuje, da **bodo pripravili ,NAČRT ZA RAVNANJE S PODATKI'**: kako se bo ravnalo s podatki med izvajanjem projekta in po tem, ko je projekt končan.
- Namen načrtovanja ravnanja: podpreti **življenjski krog vseh podatkov**, ki bodo zbrani, ustvarjeni ali pridobljeni v projektu.
- Od udeležencev se zahteva, da raziskovalne podatke spravijo (zaželeno) v **raziskovalni podatkovni repozitorij**.

(Guidelines on Data Management, 2013, str. 2-3)

Kaj je?

Podatkovno središče, arhiv ali repozitorij:

- ima **posebno poslanstvo** na področju digitalnega arhiviranja in širjenja le-tega;
- zagotavlja **skladnost s pravnimi regulativami in pogodbami**, ki vključujejo – kadar je to potrebno – zaščito ljudi;
- **zagotavlja dokumentacijo** obravnav in postopkov za delovanje na področju ohranjanja podatkov;
- **ima načrt** za dolgotrajno ohranjanje svojih digitalnih gradiv;
- predpostavlja, da bodo ustvarjalci podatkov odgovorni, kadar gre za dostop in razpoložljivost digitalnih objektov;
- omogoča uporabnikom, da najdejo in uporabijo podatke, ter jih ustrezno navajajo;
- **zagotavlja integriteto** digitalnih objektov in metapodatkov;
- **zagotavlja avtentičnost** digitalnih objektov in metapodatkov;
- **tehnična infrastruktura** eksplicitno podpira naloge in vloge opisane v mednarodno sprejetih **arhivarskih standardih** (npr. OAIS).

(Navodila, povezana z repozitoriji, Data Seal of Approval)

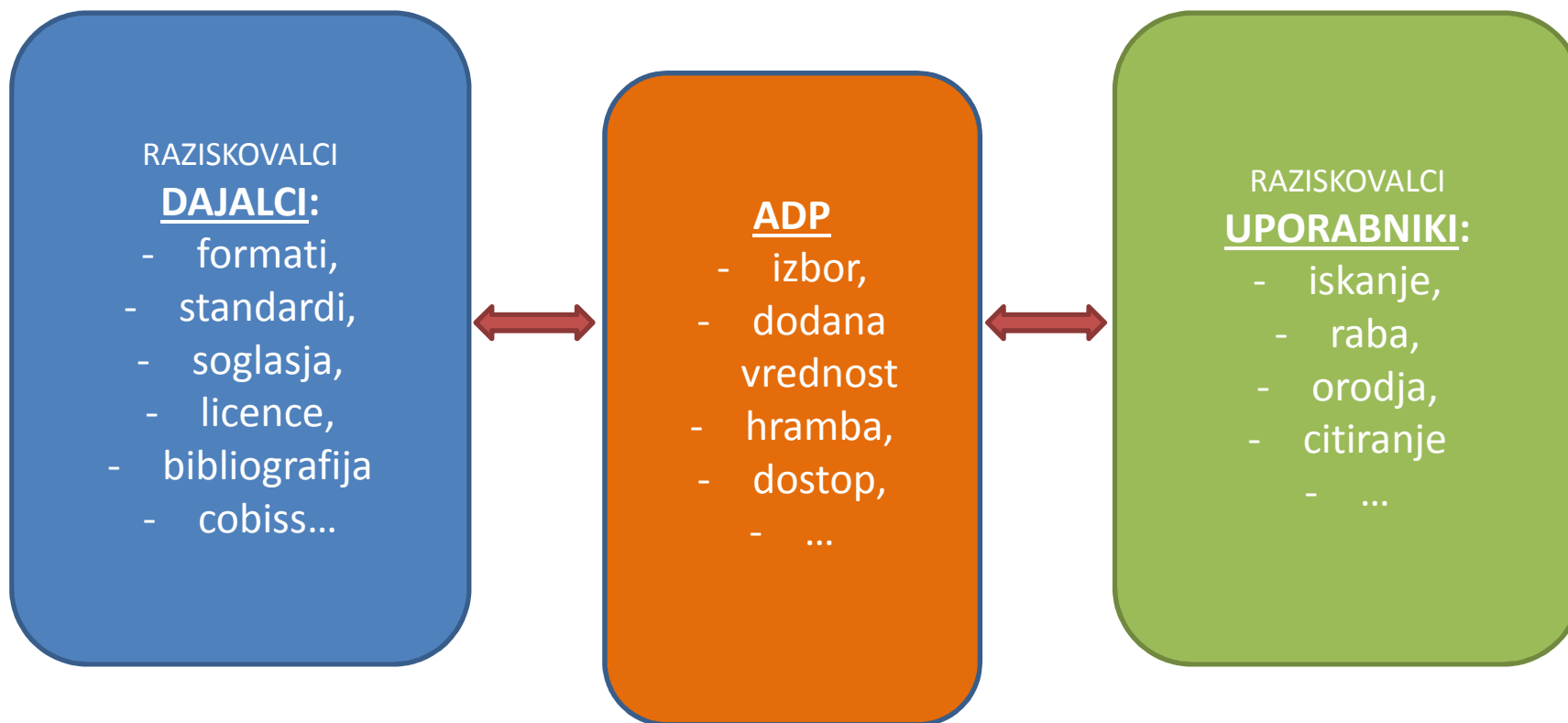
Arhiv družboslovnih podatkov - primer

Je **nacionalno podatkovno središče** za družboslovje:

pridobiva pomembne podatkovne *vire s širokega nabora družboslovnih disciplin*, zanimive za slovenske družboslovce, jih shranjuje in varuje pred uničenjem in namenja nadaljnji uporabi za znanstvene, izobraževalne in druge namene

- od 1997
- član evropskega združenja družboslovnih arhivov CESSDA, ki je vključen v ESFRI program sodeluje pri različnih mednarodnih projektih, npr. vzpostavljanju arhivov v Srbiji, BIH, HR (SERSCIDA)
- več kot 600 raziskav
- najstarejša iz leta 1968
- katalog: serije, posamične raziskave, vprašalniki, podatki, metodologija, drugo spremno gradivo, metapodatki o raziskavi
- dostop do mednarodnih baz podatkov
- metapodatki uradnih statistik zanimivih za raziskovalce (Dwb)

Podatki + metapodatki + spremno gradivo

Osnovne naloge ADP

1. Izbor oziroma selekcija

V ADP sprejemamo podatke, ki dosegajo osnovna merila kakovosti in vsebinske zanimivosti za nadaljnje analize.

Kategorije raziskav:

- 1.»raziskave zunaj geografskega ali tematskega okvira arhiva«,
- 2.»priložnostne raziskave omejene kvalitete«,
- 3.»raziskave z omejenim problemskim ali teoretskim okvirom, tematsko pokrite drugje«,
- 4.»raziskave z omejenim konceptualnim okvirom, manj metodološko izpopolnjene«,
- 5.»raziskave, zanimive kot poizkus konceptualizacije novega področja na priložnostnih vzorcih«,
- 6.»raziskave z omejenim problemskim ali teoretskim okvirom in ožjo uporabnostjo za več praktičnih problemov, metodološko in vsebinsko izpopolnjene«,
- 7.»teoretsko ali praktično pomembne raziskave, omejene na manj splošno populacijo, manj vplivne«,
- 8.»teoretsko ali praktično pomembne raziskave, zapolnjujejo raziskovalno praznino ali imajo široko uporabnost za več praktičnih problemov, imajo dolgoročno vrednost za znanost« ali
- 9.»najvišji rang, primerjalne ali kontinuirane raziskave, pomembne populacije, metodološko ustrezne«

Osnovne naloge ADP

2. Vrednotenje

Prevzeti podatki štejejo kot [znanstvena objava po merilih ARRS](#).

3. Samostojni znanstveni sestavek ali poglavje v monografski publikaciji (Cobiss tip 1.16 v 2.01, 2.02, 2.06, 2.16, 2.17, 2.20)

A. Obsežni znanstveni sestavek ali poglavje (nad 50 strani) v obsežni znanstveni monografiji (2.01A nad 500 strani)	60 točk
B. Samostojni znanstveni sestavek ali poglavje v znanstveni monografiji (2.01A)	30 točk
C. Samostojni znanstveni sestavek ali poglavje v znanstveni monografiji (2.01B)	
○ izdana pri tuji založbi	25 točk
○ izdana pri domači založbi	20 točk
D. Samostojni znanstveni sestavek ali poglavje v drugi monografski publikaciji	10 točk
E. Zaključena znanstvena zbirka podatkov (2.20) iz seznama agencije	30 točk

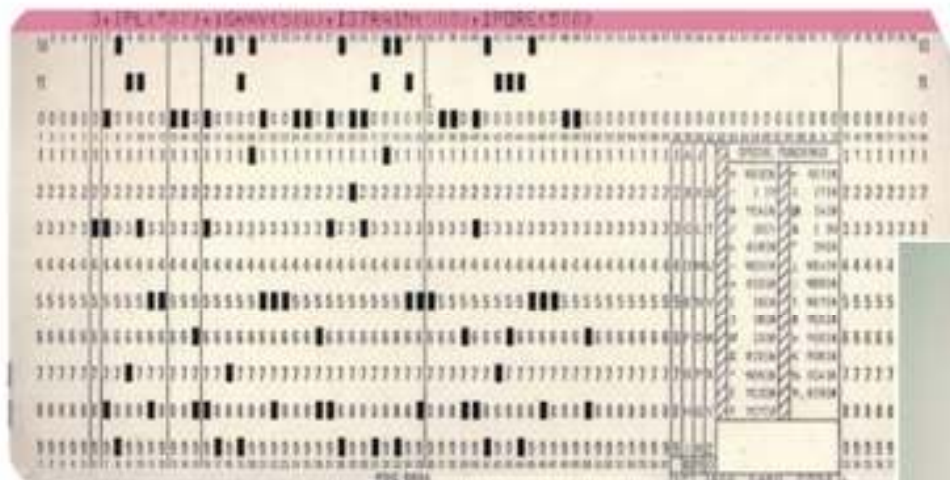
Samostojni znanstveni sestavek ali poglavje je praviloma objavljen v znanstveni monografiji (2.01), izjemoma pa tudi v strokovni monografiji (2.02), slovarju ali leksikonu (2.06), kot spremna študija k umetniškemu delu (2.16) ali kot razprava v katalogu razstave (2.17). Obsegati mora najmanj 4 strani (izjema so znanstveni zemljevidi).

Skupno število točk enega avtorja v eni monografski publikaciji ne sme preseči 100 točk.

Osnovne naloge ADP

3. Ohranjanje

- varno hranjenje: back-up, več lokacij
- posodabljanje: ustrezni formati
- vključitev v kataloge: Cobiss, CESSDA, Thomson Reuters...

Osnovne naloge ADP

4. Dostop:

The screenshot shows the 'Arhiv družboslovnih podatkov' website. At the top, there are navigation links: 'Podatki', 'Podpora uporabnikom', and 'Povezane storitve'. Below this is a search bar with the text 'Seznam raziskav po šifri raziskave'. The main content area displays a list of search results, each with a unique identifier (e.g., AA, AD997, ADS) and a brief description of the research project. The results are organized into a table with columns for the identifier, title, and a 'nesstar' logo.

The screenshot shows a detailed view of a research project on the 'Arhiv družboslovnih podatkov' website. The page features the 'nesstar' logo and a world map. Below the map, there is a section titled 'Področje in Nesstar katalog Arhiva družboslovnih podatkov'. The text describes the project's focus on the 'Mednarodna raziskava o vseh in odnosu do cerkve 1997' and provides information about the data collection process and the availability of the data. The page also includes a legend for the data types and a list of related projects.

SPLETNA STRAN
www.adp.fdv.uni-lj.si

NESSTAR
<http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si/>

Kako lahko ADP pomaga raziskovalcem pri NRRP?

Svetovalna vloga:

- tehnološko: formati, dokumentiranje, verziranje
- metodološko: način zbiranja podatkov (vzorec)
- normativno: soglasja, občutljivost, licence, etika

Usposabljanje in izobraževanje:

- seminarji, predavanja, delavnice

Vabilo

seminar za raziskovalce:

PRIPRAVA RAZISKOVALNIH PODATKOV ZA ODPRTI DOSTOP

Priprava, izročitev, spravilo

Kdaj: sreda, **10. december 2014, 9.00-16.00 ure**

Kje: Fakulteta za družbene vede, Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana

Twitter: #fosteropenscience

http://www.adp.fdv.uni-lj.si/adp_delavnica_dec2014/index.html

Program

- 08:45 – 09:00 Registracija udeležencev in jutranja osvežitve
- 09:00 – 09:15 Odprti dostop v raziskovalni dejavnosti Evropske unije: *Mojca Kotar, Univerza v Ljubljani*
- 09:15 – 09:30 Politike dostopa do raziskovalnih podatkov v Sloveniji: *Arhiv družboslovnih podatkov*
- 09:30 – 10:30 **Uvod v ravnanje z raziskovalnimi podatki z mednarodnega vidika: Angus Whyte, Digital Curation Centre**
- 10:30 – 10:45 Odmor
- 10:45 – 11:45 **Orodje za ravnanje z raziskovalnimi podatki: Martin Donnelly, Digital Curation Centre**
- 11:45 – 12:45 Praktični del: uporaba orodja: *Arhiv družboslovnih podatkov*
- 12:45 – 13:45 Kosilo
- 13:45 – 14:45 **Ravnanje s podatki in odprti dostop: privolitev, zaupnost in razkritje: Veerle Van den Eynden, UK Data Service**
- 14:45 – 15:45 Praktični del: izoblikovanje obrazca "Privolitev za sodelovanje v raziskavi", *Arhiv družboslovnih podatkov*
- 15:45 – 16:00 Sklepne misli

Vloga knjižnic

1) Delavnica v okviru projekta Odprti podatki:

[Problemi in rešitve na področju podatkovnih storitev v Sloveniji](#)

(5. december 2012, Ljubljana)

2) Delavnica v okviru projekta Foster:

[Vloga knjižničarjev pri odpiranju raziskovalnih podatkov in v vodenju bibliografij raziskovalcev: Odprti raziskovalni podatki v družboslovju in humanistiki](#)

(18. junij 2014, Ljubljana)

Vloga knjižničarjev

Dopolnitev obstoječe vloge:

- se usposobijo za sprejemanje različnih vrst gradiv v zajem nacionalne bibliografije: vključno z raziskovalnimi podatki
- kot strokovnjaki za splošne metapodatke so podpora pri zahtevi za minimalen, še zadosten formalni opis podatkov (zgodovina nastanka in življenja podatkov)

Razširitev vloge:

- so pomoč raziskovalcem: vključijo se v pripravo NRRP, dokumentacije raziskovalnega projekta in metapodatkov v povezavi z raziskovalnimi podatki, dolgotrajne hrambe

Vloga knjižničarjev

- 1) Knjižničar na informacijski točki **uporabnike seznanj z dostopnostjo** podatkovnih virov
- 1) Knjižničar pri vpisu v COBISS in SICRIS **raziskovalce seznanj z možnostjo deponiranja** raziskovalnih podatkov v ADP

Ne pozabimo na podatke...

PUBLICATIONS AND DATA